

ZGODOVINSKI ČASOPIS 1947—1973.

Povijesna glasila imaju u Sloveniji bogatu tradiciju. U prošlom stoljeću izlaze, uz njemačke »Mitteilungen des Museal-Vereins für Krain«, od 1891. dalje »Izvjestja Muzejskega društva za Kranjsko«. Kasnije su oba glasila udružena u list Carniola na dva jezika. Nakon stvaranja stare Jugoslavije, »Muzejsko društvo za Kranjsko« pretvoreno je u »Muzejsko društvo za Slovenijo« i izdaje »Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo« (do 1945. godine je izašlo 26 godišta). Sadašnje centralno glasilo slovenskih historičara »Zgodovinski časopis«, koje izlazi od 1947, a ove će godine izaći već kao 28. godište, nastavak je predratnog Glasnika.

Drugo slovensko povijesno glasilo »Časopis za zgodovino in narodopisje« slavi ove godine 70-godišnjicu svoga izlaženja. Zgodovinsko društvo u Mariboru, osnovano 1903. godine, izdalo je naime od 1904. do 1940. godine 35 godišta ČZN. Nova serija toga časopisa izlazi od 1965. dalje, a izdavači su »Združenje visokoškolskih zavodov« in »Zgodovinsko društvo« u Mariboru. Predratni ČZN imao je šire značenje od sadašnjeg koji uglavnom donosi priloge u vezi sa slovenskom Štajerskom i Prekomurjem.

Treće povijesno glasilo »Kronika — časopis za slovensko krajevno zgodovino« dijelom je nastavak predratne »Kronike slovenskih mest« (1934—1940), a izlazi od 1953. kao glasilo sekcije za lokalnu povijest. Ove godine izlazi već XXII godište. Kronika je znanstvena, znanstveno-popularna i stručno ilustrirana revija. Ograničava se, doduše, na kraće priloge, ali pokušava ostvariti prvenstveno dva zadatka: pojačati interes za povijest pojedinih većih ili manjih lokalnih područja slovenskoga etničkog prostora i istodobno prenijeti najširem krugu čitalaca doprinose slovenske historiografije na što razumljiviji način.

Gotovo pionirski posao vrše na svom području »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja«, a izdaje ih »Inštitut za zgodovino delavskega gibanja« u Ljubljani. Časopis se tematski ograničava na osvjetljavanje razvoja i uloge radničke klase u Sloveniji. Prispevki izlaze od 1960.

Uz već spomenute časopise izlaze još i periodične publikacije s povijesnim obilježjem, npr. različiti zbornici, ali se namjeravam ograničiti na prikaz sadržaja Zgodovinskog časopisa. Uredništvo zgodovinskog časopisa, a posebno njegovi glavni urednici (B. Grafenauer, F. Gestrin, V. Melik) morali su se boriti s mnogim poteškoćama. Često je časopis izlazio sa zakašnjenjem. Pet puta je uredništvo prišlo izlaženju dvobroja, nešto zbog zakašnjenja, a dijelom i zbog prevelikog obujma. Zapravo, obujam se časopisa od godine do godine povećavao pa je najveći obujam dostigao godište VI/VII, čak 826 stranica. Od 1968. izlazi Zgodovinski časopis u dva sveska godišnje s otprilike 400 stranica. Oblik časopisa nije se bitno mijenjao u proteklim godinama. Nekoliko novosti bilo je jedino u odnosu na uvođenje novih rubrika, a dvaput je izašao i kao zbornik: u povodu 60-godišnjice prof. dra Milka Kosa (VI/VII/1952—1953), kao Kosov zbornik, i u povodu 60-godišnjice prof. dra Frana Zwittera (XIX—XX/1965—66) kao Zwitterov zbornik.

Uz 25-godišnjicu Zgodovinski časopis objavio je Bibliografsko kazalo uz Zgodovinski časopis I—XXV (1947—1971). Kazalo je priredila *Olga Janša* (XXVI/1972), te je uređeno prema suvremenim bibliografskim principima. Građa je podijeljena prema sadržaju u sedamnaest grupa, koje su opet razrađene u podgrupe, a dodat je i registar imena.

Zgodovinski časopis objavljuje rasprave, članke i kraće priloge, diskusije i polemike, izvještaje o povijesnim institucijama, sjeća se mrtvih suradnika i godišnjica zaslužnih historičara, izvještava o radu društva, kongresima, skupovima, simpozijima, donosi ocjene i izvještaje o pojedinim publikacijama te više vrsta bibliografija. U časopisu je objavljena većina referata sa skupova slovenskih historičara.

Suradnici su časopisa u prvom redu slovenski historičari a povremeno surađuju sa svojim priložima i drugi jugoslavenski te strani znanstveni radnici. Rasprave i članci rezimiraju se ukratko i na jednom od svjetskih jezika.

Posebno treba upozoriti na povijesnu bibliografiju, koju je za godine 1940—1945. priredila *Melita Pivec-Stelè* (II—III/1948—1949, I/1947). Za godine od 1945. do zaključno 1968. bibliografija je izašla u redakciji *Vasilija Melika*, a priprema je sa suradnicima (*Stanislav Jesse*, *Milko Kos*, *Albert Rejec*, *Lojze Ude*, *Slavka Kajba-Milić*, *Majda Smole*, *Ema Umek*, *Olga Janša* i *Miro Stiplovšek*). To je izbor tekuće povijesne bibliografije, a obuhvaća radove koji se odnose na slovensku povijest od doseljenja do 1941. U obzir su uzeti radovi, koji se bave poviješću Slovenaca i slovenskog područja, bez obzira na to, jesu li radovi izašli u SR Sloveniji, SFR Jugoslaviji ili inozemstvu, bilo na našim ili stranim jezicima. Do sada su obrađene publikacije iz godine 1945—1950. (V-1951), publikacije iz godina 1951—1958. (XII—XIII), 1958—1959, publikacije iz godina 1959—1960. (XV/1961), publikacije iz godina 1961—1962. (XVII/1963), te publikacije iz godina 1963—1968. (XXV/1971). Osim bibliografija slovenske povijesti, u Zgodovinskom časopisu izašle su i neke bibliografije o Koruškoj i Slovenskom primorju (II—III/1948—1949, V/1951). Te bibliografije obradili su *Bogo Grafenauer*, *Lojze Ude*, *Albert Rejec*, *Lavo Čermelj* i *Fran Zwitner*.

Bibliografiju o NOB-u u Sloveniji pripremio je *France Škerl*, a izlazila je dulje vremena u Zgodovinskom časopisu. Autor je zatim izdao posebnu publikaciju »Petnajst let bibliografije v narodnoosvobodilnem boju Slovencev, 1945—1959« (Ljubljana, 1962). Ta se bibliografija sada nastavlja u časopisu »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja«. Posljednjih godina objavljuje »Zgodovinski časopis« popis novih stranih povijesnih publikacija koje su primile glavne biblioteke u Ljubljani. Popis je sastavljen prema područjima i razdobljima za svaku godinu. Već nekoliko godina časopis donosi i popis povijesnih publikacija na slovenskom jeziku, a koje su izašle u jednoj godini.

Više priloga bavi se arhivskom problematikom, tj. posebno stanjem naših arhiva (*F. Škerl*, »Ali so arhivi znanstvene ustanove«, X—XI/1956—1957; »O perečih vprašanjih naših arhivov«, II—III/1948—1949; Poročilo o arhivskom gradivu za slovensko ozemlje v dobi narodnoosvobodilne borbe, I/1947. *F. Zwitner*. Naše kulturne revindikacije v novih mirovnih pogodbah, II—III/1948—1949). Neki prilozi odnose se na akutna pitanja u vezi s arhivima. Objavljeni su i radovi koji predstavljaju značajan doprinos upoznavanju građe za slovensku povijest, a nalazi se u inozemstvu (*F. Gestrin*, »Arhivi v Markah«, XVIII/1964; *M. Kos*, »Iz Državnega arhiva v Trstu Jugoslaviji izročene arhivalije«, XV/1961).

Najveći broj radova u »Zgodovinskom časopisu« odnosi se na povijest srednjeg vijeka, manje rasprava i članaka nalazimo iz povijesti 16. do 18. stoljeća, isto je i s priložima za političku povijest 18. i prve polovice 19. stoljeća. Treba spomenuti posebno zanimljivu raspravu sa sasvim novim podacima iz francuskih arhiva pod naslovom »Gradivo za zgodovino agrarnega sistema« autora *Monike Senkowske-Gluck*, iz Poljske (XXVII/1973), članak *Melitte Pivec-Stelè*, koja detaljno izvještava o dnevniku Henrika Coste o kongresu Svete alijanse u Ljubljani 1821. (XXV/1971), prilog *Rozmana* o socijalnoj strukturi pretplatnika lista *Novice* u godini 1845. te raspravu *Vlade Schmidta* »Doneski k problemu otroškoga dela v začetkih kapitalističnega razvoja na Slovenskem« (X—XI/1956—1957).

Od radova koji se bave slovenskom poviješću prve polovice 19. stoljeća najviše je onih koji zahvaćaju revolucionarnu 1848. godinu. Spomenuti treba raspravu *Grafenauera* »Slovenski kmet v letu 1848« (II—III/1948—1949) u kojoj je autor, inače stručnjak za povijest seljačkih buna u Sloveniji, ponovo osvijetlio osnovne karakteristike seljačkog pokreta kod nas u 1848. s jedne, te karakteristike općega političkog razvoja s druge strane. Autor je pri tome naglasio središnje značenje seljačkog pokreta za sudbinu revolucije. U odnosu na politički razvoj u Sloveniji Grafenauer smatra da je 1848. postojao u toj pokrajini neorganizirani, spontani revolucionarni pokret. Zbog nepostojanja rukovodstva, taj se pokret u rujnu 1848. gubi, dok su s druge strane postojali oni koji nisu imali nikoga koga bi povelili te su radili samo programe. Taj prilog možemo naći i u posebnom izdanju »Kmečki upori na Slovenskem« (Ljubljana 1962). *Vasilij Melik* u raspravi »Frankfurtske volitve na Slovenskem« (II—III/1948—1949) (uz opći osvrt na austrijski izborni sistem i analize izbora u Frankfurtu) zanimljivo je usporedio izbore u Frankfurtu s ostalim izborima 1848, prije svega s onima za državno vijeće, održanim mjesec dana kasnije. Pri tome je autor došao do zanimljivih rezultata, koji pokazuju tadašnju situaciju u slovenskim pokrajinama u sasvim novom svjetlu. *Jože Pierazzi* je u članku o historičaru i publicistu iz Ljubljane, Vincencu Ferrari Klunu (XXVI/1972), koji je uoči revolucije promovirao na sveučilištu u Padovi, a 1848. boravio u Veneciji, uz ostalo istražio odnos Kluna prema revoluciji u Veneciji 1848—1849. Autor je usporedio gledišta Kluna i Tommasea na uzroke revolucije u Veneciji, analizirao Klunove članke o panslavizmu i došao do zaključka da Klunova povijest predstavlja brižljivu i savjesnu dokumentaciju, ali joj nedostaje odgovarajuća objektivnost. *Fran Zwitter* je u recenziji rada Marjana Britovškega o Antonu Fisteru i revoluciji 1848. u Austriji (XXV/1971) veoma opširno raspravljao o 1848. godini. Istodobno je Zwitter izrazio neka neslaganja s pojedinim tezama Britovškove knjige, veoma bogate građom i problematikom. Isto tako Zwitter piše o 1848. u raspravi »Slovenski politični preporod XIX stoletja v okviru nacionalne problematike« (XVIII/1964) o čemu ćemo govoriti kasnije. Člankom »Uvedba občin na Kranjskem 1. 1849/50« (VI—VII/1952—1953) *Janko Polec* zahvatio je područje pravne povijesti, te je na osnovu do sada neistraženih izvora prikazao povijest uvođenja općina na području bivše Kranjske. Još ranije je taj autor objavio kraći članak u Zgodovinskom časopisu »Župan in občina' v novejšem slovenskem izrazoslovju« (V/1951). U članku je obrađena slična tematika. Pravna pitanja dolaze do izražaja i u raspravi *Vlade Valenčiča* »O ženitni svobodi in njenih omejitvah od fevdalizma do liberalizma« (XXII/1968). Problematika Istre toga razdoblja dolazi do izražaja

u prilogu *Miroslava Pabora*, »Koprška nota iz leta 1849. ali prvi poskus namerne italijanizacije Istre« (XIX–XX/1965–1966).

Razdoblje od 1850. do 1914. u časopisu je najtemeljitije obrađeno i zastupano s najviše rasprava i članaka, što je zasluga pojedinih autora, stručnjaka za povijest 19. stoljeća u Sloveniji. Širom nacionalnom problematikom 19. stoljeća u Habsburškoj Monarhiji i kod Južnih Slavena najviše se bavio *Fran Zwitter* i u časopisu i van njega. (Usput želim upozoriti na knjigu »Nacionalni problemi v Habsburški monarhiji«, Ljubljana 1962, koju je Zwitter napisao u suradnji s Jaroslavom Šidakom i Vasom Bogdanovim.) Od rasprava toga autora treba najprije spomenuti »Narodnost in politika pri Slovencih« (I/1947), djelo zanimljivo već radi toga što je napisano 1944. u Znanstvenom institutu predsjedništva SNOS-a. Posebnu pažnju privlači rasprava »Slovenski politični preporod XIX. stoletja u okviru evropske nacionalne problematike« (XVIII/1964) u kojoj autor na 77 stranica zbijenog teksta analizira proces postanka naroda u Evropi, upozorava na razlike toga procesa među pojedinim narodima te, na kraju, prelazi na raspravu o političkim prilikama Slovenije u 19. stoljeću. Autor se zadržava i na pojmovima »historijski« i »ahistorijski« narodi, precizno analizira razdoblje od 25 godina, koje započinje revolucijom 1848, a naziva ga »prvim odlučujućim razdobljem za formiranje Slovenaca kao naroda u političkom pogledu«. Slijedi usporedba s položajem drugih jugoslavenskih naroda i upozorenje na značenje slijedećega prelomnog razdoblja u slovenskoj povijesti, tj. na doba rasula Austro-Ugarske i osnivanja samostalne jugoslavenske države. Obje te etape, prema mišljenju autora, nužni su uvjet za treću, za doba, kad su nove društvene snage u NOB-u preuzele vodstvo nacionalne borbe. Ta je rasprava sigurno osnovni prilog razumijevanju slovenske povijesti 19. stoljeća. Djelo je izašlo i u hrvatsko-srpskom prijevodu u Sarajevu (Slovenački politički preporod XIX. veka u okviru evropske nacionalne problematike, Godišnjak XVII/1966–67). Od ostalih Zwitterovih priloga, koje ne možemo ovdje detaljnije prikazati, želim još spomenuti: »Problem narodnoga preporoda pri Južnih Slovanih v Austriji: legitimizem in narodnostno načelo« (IX/1955), »Slovenci in habsburška monarhija« (XXI/1967), »Vzroki in posledice austrijskoogrskoga sporazuma« (XXII/1968).

Povijest druge polovice 19. stoljeća u Zgodovinskom časopisu zastupljena je objavljivanjem referata sa skupova slovenskih historičara, na kojima se posljednjih godina sistematski obrađuje slovenska povijest prema pojedinim fazama razvoja. (Šezdesete godine, razdoblje 1870–1875. itd.) Od autora treba na prvom mjestu spomenuti *Vasilija Melika*, koji je nizom preglednih i znanstveno obrađenih rasprava obogatio našu historiografiju. Melik je pisao o nekim pitanjima slovenske politike na početku 60-ih godina 19. stoljeća (XVIII/1964), o promjeni slovenskog političkog tabora u 1867. (XIX–XX/1965–1966), o slovenskoj politici u doba početaka dualizma (XXII/1968), o slovenskom narodnom pokretu u doba tabora (XXIII/1969), o karakteristikama razvoja u Kranjskoj 1867. do 1871. (isto) i posebno o rascjepu između staroslovenaca i mladossilovenaca (XXVI/1972). Svi ti radovi pridonijeli su upotpunjavanju poznavanja problematike 19. stoljeća kod Slovenaca u odnosu na stariju literaturu (Ivan Prijatelj, »Slovenska kulturno-politična in slovstvena zgodovina v letih 1848–1895«, Ljubljana 1955–1966); 60. i 70. godine, o kojima autor raspravlja, imale su u našoj povijesti izvanredno značajnu ulogu jer su donijele prvu masovnu političku afirmaciju slovenskoga narodnog pokreta, opće aktiviranje i političko radikaliziranje narodne borbe. Izbori u pokrajinske sabore u

siječnju 1867. bili su prva masovna politička afirmacija slovenskoga narodnog pokreta. Slijedeći korak bili su tabori, koji su ideju Ujedinjene Slovenije unijeli u mase. U vezi s programom Ujedinjene Slovenije, Melik upozorava na planove za povezivanje s drugim jugoslavenskim narodima i na jugoslavensku ideju uopće. U raspravi o razvoju slovenske nacionalno-političke svijesti 1861–1918. (XXIV/1970) autor je na osnovu rezultata popisa stanovništva, izbora u pokrajinske sabore i bečki parlament ukazao na saznanje da se nacionalno-politička svijest razvijala u svakoj pokrajini na svoj način. Razlike su posebno uočljive između pokrajina, gdje se ta borba vodila s Talijanima i onih pokrajina gdje se nacionalna borba razvijala protiv Nijemaca.

Političku povijest Koruške u to doba obrađivali su *Tone Zorn* i *Janko Pleterski*, prvi u raspravama o Andreju Einspieleru i slovenskom političkom pokretu u Koruškoj 60-ih godina 19. stoljeća (XXIII/1969), te »O nekaterih vprašanih slovenske problematike na Koroškem v prvi polovici 70. let 19. stoletja« (XXV/1971). *Janko Pleterski* pisao je o slovenskoj socijalnoj demokraciji i slovenskom nacionalnom pitanju u Koruškoj do 1914. (XVI/1962), te o političkom profilu koroškog časopisa »Mir« (X–XI/1956–1957). Razvoj političkog života Slovenaca na području Gorice od uvođenja ustavnog života do prvog političkog rascjepa (XXIII/1969), te pregled razdoblja 1870–1873. (XXV/1971) daje *Branke Marušič*. Povijest prekomurskih i porabskih Slovenaca u tom razdoblju istražio je *Franc Šebjanič* (XXIII/1969). Na žalost, još nisu objavljeni referati sa znanstvenih skupova slovenskih historičara, a obuhvaćaju isto razdoblje u Štajerskoj i Trstu. O Trstu, u kasnijem razdoblju, objavljena je rasprava *Vasilija Melika* »Volitve v Trstu 1907–1913« (I/1947). Autor je na osnovu rezultata izbora prikazao socijalnu i nacionalnu strukturu te geografski raspored izbora na području tršćanske općine. Političke prilike u Sloveniji u vrijeme jugoslavenskog kongresa u Ljubljani 1870. obrađene su u nizu članaka i rasprava. Opširna polemika, koju je potakao članak *Koste Milutinovića* »Problematika ljubljanskog programa 1870. kod Srba i Hrvata« (X–XI/1956–1957), donijela je niz novih konstatacija. Dijelom je riječ i o priložima u obliku diskusije *Dušana Kermaunera* (»Nekaj kritičnih pripomb k razpravljanju dr Koste Milutinovića v tem časopisu« – XIV/1960; »Hegemonistična prekonstrukcija jugoslovenskega kongresa v Ljubljani leta 1870« – XVI/1972; »Še nekaj gradiva o ljubljanskem kongresu leta 1970« – XVII/1963; »O nekaterih krivih prijemih v političnem zgodovinospisju« – XVII/1963; »Še iz predzgodovine jugoslovenskega kongresa v Ljubljani decembra 1870« – XIX–XX/1965–1966) i *Frana Zwittera* (»Nekaj problemov okrog jugoslovenskega kongresa v Ljubljani leta 1870« – XVI/1962. »Odgovor polemičnem izkrivljanju« XVIII/1964).

Problem Slovenaca i Južnih Slavena obrađuju, osim Zwittera, još i *Petko Lukevič* u prilogu o Slovencima i krivošijskom ustanku 1869. (XIX–XX/1965–1966) i *Jaroslav Šidak* u prilogu o autobiografskim zapisima Janeza Trdine kao izvoru za hrvatsku povijest (VIII/1954). Šidak obrađuje godine 1853–1867, kada je Trdina kao mladi gimnazijski profesor bio u Hrvatskoj. Tada su nastali njegovi »Hrvaški spomini«, »Bahovi husarji«, »Iliri« i »Moje življenje«.

O problematici početaka radničkog pokreta u Sloveniji, u Zgodovinskom časopisu pisali su mladi historičari *Jasna Fischer* i *Franc Rozman*. Fischerova je u raspravi »Delavski izobraževalna društva in začetki delavskega gibanja v Ljubljani« (XXVII/1973) pomno analizirala radnički pokret u Ljubljani u

doba od 1868, kad je osnovano »Izobraževalno društvo za tiskarje«, do 1874, kada je Matija Kunc, najviđenija ličnost radničkog pokreta, pozvan u vojsku. *Franc Rozman* je u prilogu »Socijalistično gibanje na slovenskem Štajerskem do leta 1874« (XXVII/1973) zahvatio razdoblje od 1870, kada je u Mariboru osnovano radničko obrazovno društvo, do sredine 1874. godine, tj. do kongresa u Neudörflu, odnosno do listopada te godine, kad je u Grazu održan proces protiv sudionika toga kongresa. Drugi dio priloga sadrži prikaz radničkog pokreta u Ptuju, Celju i Slovenskoj Bistrici.

Prilično detaljno u časopisu je obrađeno pitanje Slovenaca u doba prvoga svjetskog rata. Tim razdobljem bavi se *Janko Pleterski* u raspravama »Trijalizem pri Slovincih in jugoslovansko sjedinjenje« (XXII/1968), a odnosi se na desetljeće 1908–1918, dok o trijalizmu kod slovenskog klerikalnog tabora govori posebno. Pleterski upozorava da treba razdvojeno promatrati trijalizam, o kojem govore velikoaustrijski reformatori Monarhije, od trijalizma, o kakvom se govori i za njega radi u slovenskoj politici. Trijalizam u općem shvaćanju najčešće znači samo antidualističku reformu položaja jugoslavenskih pokrajina, a u trijalizmu Slovenaca osnovno je upravo to što oni u njemu vide političku formulu, koja bi osigurala uključenje Slovenaca u južnoslavensku tvorevinu unutar Monarhije. Autor naglašava da trijalizam u Sloveniji znači onaj oblik jugoslavenskog pokreta, koji je prilagođen idejama i političkim okvirima klerikalnog tabora. U drugom prilogu, »Slovinci v politiki dunajske vlade in dvora med prvo svetovno vojno« (XXIV/1970), autor je ukratko obradio i problematiku o kojoj šire raspravlja u svojoj knjizi »Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo« (Ljubljana 1971). *France Klopčič* razrađuje problem proturatnog stanovišta slovenske Socijaldemokratske stranke godine 1914. i 1915. (XXIV/1970), a *Dušan Kermauner*, autor knjige »Ivan Cankar in slovenska politika 1918« (Ljubljana 1968), piše o zahvatu Ivana Cankara u slovensku politiku 1918. (XXIII/1966), te o broju justificiranih Slovenaca u prvom svjetskom ratu (XXIV/1970). U veoma opširnom članku »Zlom austromarkszizma pri Slovincih« (XXVI/1972) polemizira *Fran Zwitter* s Kermaunerom o već spomenutoj knjizi »Ivan Cankar in slovenska politika leta 1918«.

Treba upozoriti i na prilog *Petra Vodopivca* »Parlamentarna dejavnost jugoslovanskega kluba od septembra 1917. do marca 1918. in nastanek januarskega memoranduma« (XXVII/1973). Autor se u raspravi ograničava na parlamentarnu djelatnost Jugoslovanskog kluba od početka jesenskog zasjedanja 1917, kada je klub opet u opoziciji, do zaključenja mira u Brest-Litovsku, u ožujku 1918. To razdoblje djelatnosti kluba u parlamentu podijeljeno je u dvije faze (prvu do kraja siječnja 1918, a koja je u znaku obnovljene češko-jugoslavenske suradnje, te poslije oktobarske revolucije i pod utjecajem načela revolucije; druga faza traje od siječnja do ožujka 1918, kad na rad kluba utječu nezadovoljstvo i unutrašnji nemiri u Austro-Ugarskoj s jedne i tok pregovora u Brest-Litovsku s druge strane). Autor naglašava da je najodlučniji potez kluba bilo zauzimanje stava za samoopredjeljenje i internacionalizaciju jugoslavenskog pitanja u poznatom memorandumu od siječnja te godine. (Taj je tekst ovdje prvi put objavljen na slovenskom i njemačkom jeziku.) Klub je memorandum uputio predsjednicima delegacija na mirovnim pregovorima u Brest-Litovsku.

Silvo Kranjec objavio je predavanje Antona Korošca o postanku Jugoslavije (XVI/1962) iz 1925. godine. Treba u vezi s tim napomenuti da je ta slovenska

originalna verzija potpunija od hrvatskog prijevoda, koji je nastao prema prijepisu stenograma, a objavio ga je Bogdan Krizman u *Historijskom pregledu*, V, 1959.

O bunama slovenskih vojnika u austrougarskoj vojsci (XXII/1968) i o deklaracionom pokretu kod Slovenaca (XXIV/1970) piše *Lojze Ude*. Autor, također, veoma živo polemizira o pitanju oslobođenja Maribora poslije prvoga svjetskog rata u prilogu »Boj za Maribor in štajersko Podravje 1918/19« (XV/1961) i u članku »Odgovor na Slobodnikov dopis v Zgodovinskem časopisu XVIII« (XXI/1967).

Bogdan Krizman je za *Zwitterov* zbornik pripremio prilog »Stranke u Hrvatskom saboru za vrijeme prvog svjetskog rata« (XIX–XX/1965/1966); *Metod Mikuž* je stranački život u Sloveniji između dva rata obradio u raspravi »Razvoj slovenskih političnih strank (1918 do začetka 1929) v stari Jugoslaviji« (IX/1955). Rasprava je rađena na osnovu tadašnje štampe, prije svega dnevnih novina, što je veoma dragocjen izvor za takav rad. Autor obrađuje i izbore za konstituantu i sve izbore kasnije. Ta je rasprava osnovni pregled političkih stranaka kod nas i poslije objavljivanja knjige istog autora, »Slovinci v stari Jugoslaviji« (Ljubljana 1965).

Radnički pokret u staroj Jugoslaviji zahvaća *Miro Stiploviček* prilogom »Strokovne organizacije slavninarskega delavstva 1907–1922« (XIX–XX/1965–1966), dok *France Kresal* proučava početke i razvoj osiguranja radnika u Sloveniji između dva rata (XXIV/1970). S područja seljačke problematike objavljuje *Olga Janša* prilog »Agrarna reforma u Sloveniji med obema vojnama« (XVIII/1964).

Tone Zorn je za *Zgodovinski časopis* napisao niz rasprava i članaka iz povijesti koroških Slovenaca između dva rata: »Iz poročil avstrijskega predstavnika v plebiscitni komisiji leta 1920« (XXVI/1972), »Koroška publicistika in plebiscit« (XXV/1971); »Stališča koroških strank glede kulturne autonomije za koroške Slovence v letih 1925–1968« (XXVI/1971), »Iz germanizacijskih prizadevanj na Koroškem med obema vojnama« (XXVI/1973); »Nacistično ljudsko štetje leta 1939. na Koroškem« (XXVII/1973). Autor je u posljednjoj raspravi posebno upozorio na to da je upravo popis stanovništva u 1939. godini ustanovio veći broj stanovništva Koroške koje govori slovenski od oba ranija popisa u Austrijskoj Republici. Druga je specifičnost toga popisa stanovništva uvođenje »vindišarske« jezične i nacionalne kategorije, diskriminirajuće po Slovence. Prilogom o procesu protiv Aloisa Maier-Kaibitscha godine 1947. (XIX–XX/1965–1966) autor zahvaća već poslijeratno razdoblje.

Zorn daje i nacionalne podatke o području Kočevja prema podacima narodnog katastra 1936. (XXVI/1972), dok je *Dušan Biber* objavio opširnu raspravu »Kočevski Nemci med obema vojnama« (XVII/1963). Autor analizira brojno stanje i socijalni sastav, političku i kulturnu problematiku, razvoj nacističkog pokreta, držanje za vrijeme sloma Jugoslavije u travnju 1941. te preseljenje Nijemaca u Kočevju. Proučavanje jugoslavenskih i drugih naroda između dva rata u časopisu je manje zastupljeno. Spomenut ćemo prilog *Lava Čermelja* »Kako je prišlo do prijateljskega pakta med Italijo in kraljevino SHS leta 1924« (IX/1955), a *Jože Šorn* pomno je proučio kartelizaciju stare jugoslavenske industrije ljepila (XIV/1960).

Razdoblje narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji u *Zgodovinskem časopisu* istraženo je zaslugom ovih autora: *Metoda Mikuža*, *Toneta Ferenca*, *Franceta*

Škerla, Mira Stiplovska i Milana Ževarta. Osnovni radovi o slovenskom NOB-u bez sumnje su rasprave *Metoda Mikuža*. Zbog opširne problematike nije, na žalost, moguće da se preciznije bavimo sadržajem tih rasprava. Prof. Mikuž zahvaća gotovo u svim raspravama problematiku razvoja narodne vlasti u Sloveniji u doba NOB-a, a posebno u prilogu »Prvo oslobojeno ozemlje v Sloveniji (V/1951), u kojem se autor nije ograničio samo na to da prikaže kako je došlo do oslobođenog teritorija i kako se na tom području razvijala narodna vlast, nego je prikazao i kako se narodna vlast razvila u visoki stepen demokracije. U raspravi »Od Kočevskega zboru do 1. zasedanja SNOO (SNOS) v Črnomlju« (XVII/1963) daje spomenuti autor, uz prikaz svjetskih, jugoslavenskih i slovenskih vojnih i političkih prilika u doba zbora u Kočevju i zasjedanja u Črnomlju, također kratku karakteristiku značenja obaju događaja. Prof. Mikuž, isto tako, uspoređuje razvoj OF-e i organa narodne vlasti u Sloveniji s razvojem u drugim predjelima Jugoslavije u prilogu »Donesek k zgodovini Osobodilne fronte« (XXV/1971). U raspravi »Ali je narodnoosobodilna borba preprečila priključitev Štajerske in Gorenjske k nemškem rajhu« (VI–VII/1952–1953) autor je zahvatio i problem Hitlerovog sistema okupacije i taj sistem usporedio sa sistemom šefa civilne uprave, kakav je njemački okupator primijenio u Štajerskoj. Prof. Mikuž objavljuje i pregled privredne djelatnosti u narodnooslobodilačkoj borbi u Sloveniji (X–XI/1956–1957), piše o borbama KPJ za zapadne granice od 1941–1945. (XII–XIII/1958–1959), o NOO-ima u Slovenskom primorju (XIX–XX/1965–1966), o borbama za pravo na samoopredjeljenje u Slovenskom primorju od kapitulacije Italije do početka svibnja 1945. (XXIII/1969), o trostrukoj (dvostrukoj) internacionalističkoj akciji CK KPS (CK KPJ) u Koruškoj za vrijeme NOB-a od kraja 1943. dalje (XXIV/1970). Raspravom o specifičnim elementima u NOB-u (revoluciji) jugoslavenskih naroda, Metod Mikuž obuhvatio je širi jugoslavenski okvir te problematike (XV/1961). Tom temom autor je izazvao i veliku pažnju sudionika kongresa jugoslavenskih historičara u Ljubljani 1961. godine.

O Osobodilnoj fronti mnogo je pisao i *France Škerl*, prvenstveno o političkim strujanjima unutar OF u prvoj godini razvoja (VI/1951). U prilogu »Prispevki k zgodovini razvoja nasprotnikov Osobodilne fronte v letu 1941.« (XXI/1967) autor je obradio, čak na 129 stranica, zamršenu situaciju godine 1941. u Sloveniji i ustanovio da su u osuđivanju društveno-revolucionarne uloge OF-e bili najstroži upravo vrhovi JNS i JRZ, odnosno SLS. U prilogu je, osim prikaza postanka i razvoja OF, data i prilično jasna slika razvoja kontrarevolucije u Sloveniji. Treba osim toga spomenuti još neke priloge Francera Škerla, a posebno ove: »Nacistične deportacije Slovencev v letu 1941.« (VI–VII/1952–1953), »Obdelava NOB v zbornikih 1954–1956.« (X–XI/1956–1957), »Osomorica Robottijevih talcev v luči Kozakove 'Lesene žlice' in italijanskih aktov« (XII–XIII/1958–1959), »Znanstveni inštitut (XIX–XX/1965–1966) i »Drugi tržiški proces« (XXV/1971).

Problem osnivanja operativne zone »Jadransko primorje« u jesen 1943. godine (XIX–XX/1965–1966), na temelju šire prikupljenih izvora, ponovo je obradio *Tone Ferenc*. Problematika je zanimljiva i za jugoslavensku i za talijansku historiografiju, pošto je riječ o dijelovima jugoslavenskoga i talijanskoga teritorija, te o politici njemačkog okupatora prema slovenskom, hrvatskom i talijanskom stanovništvu. Ferencova rasprava »Izgnanci kot cenena delovna sila nemškega rajha« (XXV/1971) odnosi se na onaj dio radne snage u Njemačkom rajhu, koju su predstavljali izgnanci. Riječ je o oko 80.000 osoba, koje su u

nacističkoj terminologiji nazvane »Die Absiedler«, a bile su deportirane samo iz nekih okupiranih pokrajina, kao iz slovenske Štajerske, Gorenjske, Alzacije, Lotaringije i Luxemburga.

Pojedini autori obrađuju i lokalnu problematiku iz doba NOB-a. *Janko Jarc* objavljuje »Kočevsko v narodnoosvobodilni vojni« (XVII/1963), *Miro Stiplošek* piše o razvoju narodne vlasti u oslobođenoj Moravškoj i Gornjoj Savinjskoj dolini (XXV/1971), a *Milan Ževart* objavljuje prilog »Narodnoosvobodilna vojna v Saleški dolini« (XXV/1971).

Doba drugog svjetskog rata, a i razdoblje poslije njega, zahvaća *France Klopčič*, kad polemizira protiv apstraktnog prikaza naše povijesti u referatu *Vlade Strugara* »Ustanovitev socialistične Jugoslavije« na IV kongresu historičara Jugoslavije 1965. u Sarajevu (XXI/1967).

U Zgodovinskom časopisu, uz političku povijest, zastupljene su još i pojedine povijesne grane. Uz opću socijalnu i ekonomsku povijest nalazimo obrade razvoja stanovništva, popise i brojanja, razvoj prezimena, povijest poreza, povijest kolonizacije, povijest gradova, poljoprivrede, seljaštva i planinske privrede, te socijalnih problema na selu. Dalje nailazimo na povijest zanatstva, manufaktura, industrije, rudarstva, trgovine i prometa, te na povijest prava i uprave, crkve, školstva i pedagogije, na povijest umjetnosti i sl. Od brojnih priloga većina se bavi starijim razdobljima, pa bih stoga na ovom mjestu spomenula samo neke koji zahvaćaju 19. i 20. stoljeće. Poviješću poljoprivrede i seljaštva na jednom dijelu slovenskog područja i agrarnim odnosima uopće bavili su se *Marijan Britovšek* u raspravi »Uvajanje novih kultura na Kranjskem v drugi polovici 18. in prvi polovici 19. stoletja« (XII–XIII/1958–1959) te *Monika Senkowska-Gluck* i *Olga Janša*, čije smo članke već spomenuli.

O povijesti industrije i rudarstva u Sloveniji pisali su *Jože Šorn*, *Ivan Slobhar*, *France Kresal* i drugi. *Jože Šorn* je, uz ostale priloge, prikazao i razvoj rudarstva u Sloveniji do sredine 19. stoljeća (XVIII/1964), a u raspravi »Naše zgodovinopisje o rudarstvu i fužinarstvu na Slovenskem« (XXV/1971) autor je dao pregled te problematike. Isto tako značajan je njegov rad u kojem Šorn obrađuje proizvodnju olova u središnjoj Sloveniji između 1840. i 1918. (XXVI/1972), slijede članci o pronalascima na slovenskom nacionalnom području u predmartovsko doba (XIX–XX/1965–1966), te o jugoslavenskoj industriji papira do oslobođenja (XII–XIII/1958–1959). *Vlado Schmidt* zahvaća u problematiku rada djece u počecima kapitalističkog razvoja u Sloveniji, u već spomenutom članku (X–XI/1956–1957), a *Milan Natek* prikazao je utjecaj industrijalizacije na agrarni predio u Velenjskoj kotlini (XXV/1971).

Pojedini autori zahvaćaju i u povijest školstva i pedagogije. Spominjem priloge *Boge Grafenauera* »Stolica za slovenski jezik na ljubljanskem liceju« i »Slomstrovi tečaji v celoveškem semenišču« (XII–XIII/1958–1959), te prilog *Ivana Slobkara*, »Zgodovina obrtnega šolstva v Ljubljani do leta 1860.« (XVII/1963).

Olga Janša-Zorn

(Iz rukopisa sa slovenskog prevela *Cvetka Knapič-Krhen*)